

BUAB

Avrupa Birliği Uygulama ve
Araştırma Merkezi

Avrupa Komisyonunun Türkiye 2024 Raporu'nda Kıbrıs Sorunu

Arař. Gör. Hakan DUMLU

Aylık Rapor | Sayı: 4

Ekim, 2024

İnternet Sitesi: <https://buab.beykent.edu.tr>

Avrupa Komisyonunun Türkiye 2024 Raporu'nda Kıbrıs Sorunu

Hakan DURLU*

Giriş

Avrupa Komisyonu, yıllık raporlar yayımlayarak Avrupa Birliği'ne (AB) aday ülkelerin Kopenhag kriterlerine uyum hususunda yeterli ve yetersiz yönlerini değerlendirmektedir. Komisyon, Türkiye'ye ilişkin bu yılki raporunu 30 Ekim 2024'te yayımlamıştır.¹ Bu çalışmanın amacı, söz konusu raporda Kıbrıs sorununun nasıl değerlendirildiğini ve buna karşılık olarak Türkiye'nin tepkisini incelemektir. Böylece AB-Türkiye ilişkilerinde başlıca engel hâline getirilen Kıbrıs sorununa yönelik tarafların güncel tutumları görülebilecektir. Bu doğrultuda Komisyon raporunun Kıbrıs sorununa ilişkin kısımları dikkate alınmıştır. Sonuç itibarıyla AB-Türkiye ilişkilerinin önemli bir veçhesini teşkil eden Kıbrıs sorununun bir sürüncemeye dönüştüğü bulgusuna ulaşılmıştır.

1. Komisyon Raporunda Kıbrıs Sorunu

Avrupa Komisyonunun Türkiye 2024 Raporu'nda Kıbrıs sorunu, Birleşmiş Milletler (BM) ilkeleri ve BM Güvenlik Konseyi (BMGK) tarafından alınan kararların yanı sıra AB'nin dayandığı ilkeler ve AB müktesebatı bağlamında değerlendirilmiştir. Bu yüzden Komisyona göre Türkiye'nin Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni (GKRY) tanımayı reddetmesi, Kıbrıs sorununun temelini teşkil etmektedir. Nitekim Türkiye, Kıbrıs'ta iki devletli çözümü savunduğu için BMGK kararlarına aykırı hareket etmekle suçlanmıştır.²

Raporun kapsadığı dönemde, Türkiye tarafından Doğu Akdeniz'de "izinsiz" sondaj yapılmadığı tespit edilmiştir. Yani Türkiye, her ne kadar sismik ve bilimsel araştırma faaliyetlerinin yürütülmesi için çeşitli deniz teleksleri (*navteks*) yayımlamışsa da bunların hiçbiri GKRY'nin sözde münhasır ekonomik bölgesine yönelik olmamıştır. Buna rağmen bu dönemde Avrupa Konseyi, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki sondaj

* Araştırmacı, İstanbul Beykent Üniversitesi Avrupa Birliği Uygulama ve Araştırma Merkezi (BÜAB), E-posta: hakandumlu@beykent.edu.tr

¹ European Commission, *Türkiye 2023 Report* (Brussels, 30.10.2024), https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/turkiye-report-2024_en [Erişim Tarihi: 03.11.2024].

² A.g.r., 3.

faaliyetlerine karşılık olarak yürürlüğe koyduğu kısıtlayıcı tedbirleri 30 Kasım 2024'e kadar uzatmıştır. Söz konusu kısıtlayıcı tedbirler doğrultusunda, hâlihazırda iki kişiye yaptırım uygulanmaktadır.³

Öte yandan Türkiye, Kıbrıs açıklarındaki askerî tatbikatlarına devam etmiştir. Ayrıca Türk insansız hava araçları (İHA), GKRY'nin sözde uçuş bilgi bölgesini (*flight information region/FIR*) ve sözde hava sahasını sürekli ihlâl etmiştir. Üstelik Türkiye, Geçitkale'deki (Lefkoniko) askerî İHA üssünü ve Boğaz'daki deniz üssünü tahkim ederek Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki (KKTC) askerî varlığını artırmıştır. Bunların yanı sıra Kıbrıs Rumlarına ait balıkçı teknelerinin Türkiye tarafından taciz edildiğine ilişkin bir iddiaya da raporda yer verilmiştir.⁴

İlgili dönemde Türkiye, BMGK tarafından teşkil edilmiş Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün (UNFICYP) görev süresinin Kıbrıs Türk toplumunun rızası olmadan uzatılmasına ilişkin kararı tenkit etmiştir. Ayrıca Barış Gücü'nün tarafsız olmadığını ileri sürmüştür. Avrupa Komisyonu ise raporunda, Kıbrıs Adası'nın, bir bütün olarak UNFICYP'nin yetki alanı olduğunu vurgulamıştır. Bu bakımdan Barış Gücü'nün hareket özgürlüğüne yönelik kısıtlamaların, barışı koruma operasyonlarında görev yapan BM personelinin emniyet ve selameti için ciddî riskler oluşturabileceği iddia edilmiştir.⁵

Raporda “Kapalı Maraş” meselesine de yer verilmiştir. Türkiye'nin uluslararası kınamalara ve BMGK'nin 550 (1984) sayılı kararına rağmen Maraş'ın kapalı bölgesinin tamamını yerleşime açma çabası, yeni bir “oldubitti” olarak tarif edilmiştir. Ayrıca Barış Gücü'nün bu bölgedeki faaliyetlerine 2022'de getirilen kısıtlamaların hâlâ yürürlükte olduğu belirtilmiştir. Söz konusu kısıtlamaların da BMGK'nin 789 (1992) sayılı kararını ihlâl ettiği vurgulanmıştır.⁶ Bu sebeplerden ötürü Komisyon, Türkiye'yi “derhâl” geri adım atmaya çağırmıştır. Zira AB, Maraş'ın statüsünün önemini hatırlatarak bu meseleye ilişkin BMGK kararlarına koşulsuz olarak saygı gösterilmesini beklemektedir.⁷

³ A.g.r., 53.

⁴ A.g.r., 53.

⁵ A.g.r., 53.

⁶ A.g.r., 53.

⁷ A.g.r., 54.

AB, 2024'ün Nisan'ında alınan Avrupa Konseyi kararlarında, BM himayesinde yürütülecek çözüm sürecinin her aşamasını, sahip olduğu bütün uygun araçlarla desteklemeye hazır olduğunu beyan etmiştir. Bu bağlamda BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs'a şahsî temsilci atamasını memnuniyetle karşılamıştır. AB, Türkiye ile mevcut iş birliğinin daha da geliştirilmesi amacıyla Kıbrıs sorununa yönelik çözüm müzakerelerinin yeniden başlatılmasına ve bu konuda ilerleme kaydedilmesine özel bir önem vermektedir.⁸ Türkiye de bu süreçte, BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs Şahsî Temsilcisi'nin atanmasını onaylamıştır. Ancak bu temsilcinin üstlendiği görevin içeriğinin ve süresinin kısıtlı olduğunu iddia etmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin yetkili makamları, iki bölge ve iki toplumlu bir federasyona dayalı çözüme yönelik herhangi bir çabanın başarıyla sonuçlanmayacağını defalarca bildirmiştir.⁹

Komisyon, Kıbrıs'ta ısrarla iki devletli çözümü savunan Türkiye'nin ilgili BMGK kararlarına aykırı davrandığını iddia etmiştir. Bu doğrultuda adımlar atan Türkiye'nin çabaları sayesinde KKTC, uluslararası toplum tarafından hukuken tanınmamasına rağmen 2022'de Türk Devletleri Teşkilatına (TDT) gözlemci üye olarak kabul edilmiştir. Komisyonun iddiasına göre gözlemci statüsü bile olsa bu üyelik, toprak bütünlüğü ilkesine ve BM Şartı'na aykırıdır. Nitekim AB, ilgili BMGK kararları uyarınca uluslararası hukukun bir öznesi olarak yalnızca "Kıbrıs Cumhuriyeti'ni" tanımaktadır. Bu sebeple raporda, Kuzey Kıbrıs'taki "ayrılıkçı" Türk otoritesinin uluslararası alanda tanınmasını kolaylaştıracak ya da herhangi bir şekilde buna yardımcı olacak her türlü eylemin, BM himayesindeki çözüm müzakerelerinin yeniden başlatılması için elverişli bir ortam yaratma çabalarına ciddi şekilde zarar vereceği iddia edilmiştir.¹⁰

Sonuç itibarıyla Komisyonun raporunda; Kıbrıs sorununun BM çerçevesinde, ilgili BMGK kararları doğrultusunda, AB'nin kurulduğu ilkeler ve AB müktesebatıyla uyumlu, adil, kapsamlı ve uygulanabilir bir çözüme yönelik müzakerelere Türkiye'nin aktif olarak destek vermesi beklenmektedir. Bu bağlamda Ada'da gerilimi artıracak, müzakerelerin yeniden başlamasını engelleyecek tek taraflı hiçbir adımın atılmaması telkin edilmiştir.

⁸ A.g.r., 54.

⁹ A.g.r., 53-54.

¹⁰ A.g.r., 54.

2. Türkiye'nin Tepkisi ve Türk Dış Politikası

Avrupa Komisyonunun Türkiye 2024 Raporu hakkında, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı tarafından 31 Ekim 2024'te yazılı bir açıklama yayımlanmıştır.¹¹ Söz konusu açıklamada, Kıbrıs sorununda taraf tuttuğu için Avrupa Komisyonuna tepki gösterilmiştir. Nitekim Türk Hariciyesinin görüşüne göre bu rapor, “Yunanistan ve Kıbrıs Rum tarafının gerçeklerle bağdaşmayan, hukuk dışı ve maksimalist görüşlerini yansıtmakta; Türkiye'nin ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin meşru kaygılarını ve haklı politikalarını tamamen göz ardı etmektedir.”

Türk tarafının açıklamasında, AB'nin Kıbrıs sorununa karışmak için sarf ettiği çabadan duyulan rahatsızlık bariz bir biçimde görülmektedir. Nitekim bu konuda AB ikaz edilerek “üçüncü ülkelerin sınırlarını belirleme görevi veya bu konuda karar verme yetkisi olmadığı” hatırlatılmıştır. Bu bağlamda Kıbrıs sorununun çözümü için yalnızca Ada'daki iki toplumun, üç garantör devletin ve BM'nin meşru aktör olarak sayılabileceği vurgulanmıştır. Diğer bir deyişle Türkiye, Kıbrıs Türk toplumu ve Kıbrıs Rum toplumunun dışında, Yunanistan, Birleşik Krallık ve BM'yi meşru muhatap olarak kabul etmektedir. Ayrıca Türkiye, Kıbrıs sorununun ancak Ada'daki iki toplumun mutabakatıyla çözülebileceğini savunmaktadır. Zira AB, “Kıbrıs Rum tarafının tutumunu kayıtsız şartsız yansıtan ve Kıbrıs Türk halkının özden gelen haklarını dikkate almayan açıklamaları” sebebiyle aslında çözümsüzlüğe yol açmaktadır.

Öte yandan 6 Kasım 2024'te Kırgız Cumhuriyeti'nin başkenti Bişkek'te düzenlenen TDT 11'inci Zirvesi'nin ardından yayımlanan Bişkek Bildirisi'nde,¹² Teşkilatın bünyesinde yer alan gözlemci üyelerin Türk Dünyası'nın ayrılmaz birer parçası oldukları bildirilmiştir. Nitekim KKTC Cumhurbaşkanı Ersin Tatar, bu Zirve'ye “onur konuğu” olarak davet edilmiştir. Zirve'de Türk Dünyası'nın devlet başkanlarına hitap eden Cumhurbaşkanı Tatar, KKTC'nin, Türk Dünyası'nın Doğu Akdeniz'deki hak ve menfaatlerinin temsilcisi ve yılmaz bir bekçisi olduğunu beyan etmiştir. Bu bağlamda “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Türk Dünyası'nda tanınmasına yönelik yapılan

¹¹ “No: 226, 31 Ekim 2024, Avrupa Komisyonu 2024 Türkiye Raporu Hk.”, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Açıklamalar, Güncel Açıklamalar, https://www.mfa.gov.tr/no_-226_-avrupa-komisyonu-2024-turkiye-raporu-hk.tr.mfa [Erişim Tarihi: 04.11.2024].

¹² “Türk Devletleri Teşkilatı 11. Zirvesi Bişkek Bildirisi”, Türk Devletleri Teşkilatı, https://www.turkicstates.org/tr/haberler/turk-devletleri-teskilati-11-zirvesi-biskek-bildirisi_3476 [Erişim Tarihi: 09.11.2024].

girişimlere ağırlık verilmesi, Kıbrıs sorununa adil ve kalıcı bir çözüm bulunması için sizlerin desteğini önemsiyorum” diyerek Kıbrıs Türkünün maruz kaldığı uluslararası tecridin kaldırılabilmesi için TDT tarafından verilecek desteğin önemini vurgulamıştır.¹³ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ise Zirve’deki konuşmasında, KKTC’nin en kısa zamanda TDT’ye tam üye olarak kabul edilmesini temenni etmiştir.¹⁴ Sonuç itibarıyla Türkiye, Kıbrıs sorununa yönelik iki devletli çözüm anlayışından caymamaktadır; bilakis bu doğrultuda ileriye dönük adımlarını artırmaktadır.

Sonuç ve Beklentiler

AB-Türkiye ilişkilerinde Kıbrıs sorunu, 2004’ten itibaren tedricen en büyük engel hâline getirilmiştir. Zira sorunun asıl kaynağı gâsıp Rum yönetimi, 2004’te Birliğe kabul edilerek uluslararası antlaşmaların yanı sıra AB’nin kendi iç hukuku da çiğnenmiştir.¹⁵ Gayrimeşru bir şekilde “Avrupa toprağı” hâline getirilen Ada’da Türkiye, “işgalci” olarak görülmektedir. AB ise bu iddiayı öne sürerek Kıbrıs sorununa karışmak istemektedir. Bu bakımdan Türk Hariciyesinin AB’yi ikaz etmesi, gayet haklı bir davranıştır.

Avrupa Komisyonunun Türkiye 2024 Raporu’nda Kıbrıs sorununa ilişkin tekrar edilen iddialar ve Türk Hariciyesinin reddiyesi, AB-Türkiye ilişkilerinin bir sürüncemeye dönüştüğünün en belirgin göstergesidir. Zira AB, gâsıp Rum yönetiminin gördüğü muameleyi Türkiye’ye şikâyet etmeye devam ederken Türkiye ise Kıbrıs Türklerinin meşru ve haklı davasını savunmayı sürdürmektedir. Bu sebeple AB-Türkiye ilişkilerinin önemli bir veçhesini teşkil eden Kıbrıs sorununda, herhangi bir ilerleme kaydedilemeyeceği düşünülmektedir. Ancak 21’inci yüzyılın küresel siyasetine uygun olarak çok taraflı bir dış politika belirlemeye gayret eden Türkiye’nin adımları, AB’yi Kıbrıs sorununda geri çekilmeye zorlayabilecektir. Nitekim dış politikasını ve ticarî

¹³ “Cumhurbaşkanı Ersin Tatar, Kırgızistan’da gerçekleşen Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) Devlet Başkanları Konseyi 11’inci Zirvesi’nde konuştu”, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, <https://kktcb.org/tr/cumhurbaskani-ersin-tatar-kirgizistanda-gerceklesen-turk-devletleri-teskilati-tdt-devlet-12894> [Erişim Tarihi: 09.11.2024].

¹⁴ “Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türk Devletleri Teşkilatı Devlet Başkanları Konseyi 11. Zirvesi’nde konuştu”, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-turk-devletleri-teskilati-devlet-baskanlari-konseyi-11-zirvesinde-konustu> [Erişim Tarihi: 09.11.2024].

¹⁵ Hakan Dumlu, “GKRY’deki Başkanlık Seçimi ve AB’nin Kıbrıs Sorununa Karışması”, *EURO Politika*, C. 8, S. 19 (2024): 23.

ilişkilerini çeşitlendirmek amacıyla TDT ve BRICS gibi başka uluslararası yapılara tevccüh eden Türkiye, böylelikle başta AB olmak üzere Batı Dünyası ile ilişkilerinde bazı tavizler elde edebilecektir.

Kaynakça

“Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türk Devletleri Teşkilatı Devlet Başkanları Konseyi 11. Zirvesi’nde konuştu”. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı. <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-turk-devletleri-teskilati-devlet-baskanlari-konseyi-11-zirvesinde-konustu> [Erişim Tarihi: 09.11.2024].

“Cumhurbaşkanı Ersin Tatar, Kırgızistan’da gerçekleşen Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) Devlet Başkanları Konseyi 11’inci Zirvesi’nde konuştu”. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. <https://kktcb.org/tr/cumhurbaskani-ersin-tatar-kirgizistanda-gerceklesen-turk-devletleri-teskilati-tdt-devlet-12894> [Erişim Tarihi: 09.11.2024].

“No: 226, 31 Ekim 2024, Avrupa Komisyonu 2024 Türkiye Raporu Hk.”. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Açıklamalar, Güncel Açıklamalar. https://www.mfa.gov.tr/no_-226_-avrupa-komisyonu-2024-turkiye-raporu-hk.tr.mfa [Erişim Tarihi: 04.11.2024].

“Türk Devletleri Teşkilatı 11. Zirvesi Bişkek Bildirisi”. Türk Devletleri Teşkilatı. https://www.turkicstates.org/tr/haberler/turk-devletleri-teskilati-11-zirvesi-biskek-bildirisi_3476 [Erişim Tarihi: 09.11.2024].

Dumlu, Hakan. “GKRY’deki Başkanlık Seçimi ve AB’nin Kıbrıs Sorununa Karışması”. *EURO Politika*. C. 8. S. 19 (2024): 6-25.

European Commission. *Türkiye 2023 Report*. Brussels, 30.10.2024. https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/turkiye-report-2024_en [Erişim Tarihi: 03.11.2024].